

Hemşirelik Öğrencilerinin Klinik Uygulamalara Yönelik Tutumlarının Algılanan Stres, Biyo-Psiko-Sosyal Yanıt ve Stresle Baş Etme Davranışlarına Etkisi

The Effect of Nursing Students' Attitudes Towards Clinical Practices on Perceived Stress, Bio-Psycho-Social Response and Coping Behaviours with Stress

Uğur Öner¹, Ahmet Erol¹, Hediye Özbay², Mahmut Dinç³

¹Batman Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Esasları Anabilim Dalı, Batman, Türkiye

²Mardin Artuklu Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Yaşlı Bakım Bölümü, Mardin, Türkiye

³Batman Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Cerrahi Hemşireliği Anabilim Dalı, Batman, Türkiye

Cite as: Öner U, Erol A, Özbay H, Dinç M. Hemşirelik öğrencilerinin klinik uygulamalara yönelik tutumlarının algılanan stres, biyo-psiko-sosyal yanıt ve stresle baş etme davranışlarına etkisi. Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi. 2025;12(2):259-268.

DOI: 10.54304/SHYD.2025.82195

Öz

Amaç: Bu çalışma, hemşirelik öğrencilerinin klinik uygulamalara yönelik tutumlarının algılanan stres, biyo-psiko-sosyal yanıt ve stresle baş etme davranışlarına olan etkisini ve aralarındaki ilişki düzeyini belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Yöntem: Kesitsel, tanımlayıcı ve ilişkisel tipte tasarlanmış olan araştırmanın evrenini Türkiye'nin doğusundaki iki devlet üniversitesinde öğrenim gören hemşirelik bölümü öğrencileri oluşturmuş olup araştırma 403 hemşirelik öğrencisinin katılımı ile tamamlanmıştır. Veriler, 'Öğrenci Tanıtım Formu, Hemşirelik Öğrencileri için Klinik Uygulamalara Yönelik Tutum Ölçeği (HÖKUYTÖ) Hemşirelik Öğrencileri için Algılanan Stres Ölçeği (HÖASÖ), Biyo-psiko-sosyal Cevap Ölçeği (HÖBCÖ) ve Stresle Baş Etme Davranışları Ölçeği' (HÖSBDÖ) kullanılarak toplanmıştır.

Bulgular: Araştırmada HÖKUYTÖ toplam puan ortalaması 88,43 (SS=20,18), HÖASÖ toplam puan ortalaması 59,55 (SS=21,62), HÖBCÖ toplam puan ortalaması 36,18 (SS=17,26), HÖSBDÖ toplam puan ortalaması 39,30 (SS=9,54) olarak saptanmıştır. Araştırmada klinik uygulamalara yönelik tutum toplam puanı ile hemşirelik öğrencilerinin algılanan stres, biyo-psiko-sosyal yanıt ve stresle baş etme davranışı toplam puanları arasında yönde ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki belirlenmiştir. Klinik uygulamalara yönelik tutumun bir birim artmasının, biyo-psiko-sosyal yanıt değişkeninin 0,180 puan düşmesine neden olduğu ($B=-0,180$; $p<0,001$) bulunmuştur.

Sonuç: Araştırmada, hemşirelik öğrencilerinin klinik uygulamalara yönelik tutum toplam puanı ile hemşirelik öğrencilerinin algılanan stres, biyo-psiko-sosyal yanıt ve stresle baş etme davranış düzeyleri arasında olumsuz bir ilişki olduğu saptanmıştır. Hemşirelik öğrencilerinin klinik uygulamalara yönelik tutum puanı arttıkça, biyo-psiko-sosyal yanıtın azalabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Hemşirelik öğrencisi, stres, klinik uygulama, tutum.

Abstract

Objective: This study was conducted to determine the effect of nursing students' attitudes towards clinical practice on perceived stress, bio-psycho-social response and coping behaviors and the level of relationship between them.

Methods: This study was cross-sectional, descriptive and correlational. The population of the study consisted of nursing students actively studying in two state universities located in the east of Turkey. The study was completed with the participation of 403 nursing students. Data were collected using the Student Identification Form, Attitudes Towards Clinical Practice Scale for Nursing Students (ATCPSNS), Perceived Stress Scale for Nursing Students (PSSNS), Bio-psycho-social Response Scale for Nursing Students (BRSNS) and Stress Coping Behaviors Scale (SCBSNS).

Results: In the study, the mean total score of the ATCPSNS was 88.43 (SD=20.18), the mean total score of the PSSNS was 59.55 (SD=21.62), the mean total score of the BRSNS was 36.18 (SD=17.26), and the mean total score of the SCBSNS was 39.30 (SD=9.54). In the study, a negative and moderately significant relationship was found between the total score of attitudes towards clinical

Corresponding author / Sorumlu yazar: Uğur Öner • tuncay_126@hotmail.com

Recieved / Geliş: 24.08.2024 • **Accepted / Kabul:** 18.08.2025 • **Published Online / Online Yayın:** 31.08.2025

practice and the total scores of perceived stress, bio-psycho-psycho-social response and coping behaviors with stress of nursing students. A one-unit increase in the attitude toward clinical practice was found to significantly predict a 0,180-point decrease in the biopsychosocial response score ($B = -0.180$; $p < 0.001$), indicating a negative linear relationship between the two variables.

Conclusion: The study found a negative relationship between nursing students' total score of attitudes towards clinical practice and their perceived stress, bio-psycho-social responses, and coping behavior levels. It was concluded that as the attitude of nursing students towards clinical practices increases, the effect of bio-psycho-social response may decrease.

Keywords: Nursing student, stress, clinical practice, attitude.

Giriş

Hemşirelik eğitimi, öğrenilen kuramsal bilginin hemşirelik becerilerine dönüşmesini sağlayan uygulamalı bir eğitimidir. Hemşirelik becerilerinin kazandırılmasında kullanılan eğitim yöntemlerinin başında ise klinik uygulamalar gelmektedir. Klinik uygulamalar, öğrencilerin uygulama becerilerini geliştirmesini ve kişisel gelişimini sağlamaktadır (Moghaddam ve ark., 2020). Ayrıca kaliteli hasta bakımı sağlamak için gerekli olan bakım verme becerisini öğrencilere kazandırmaya odaklanmaktadır (Setiawan ve ark., 2019).

Hemşirelik öğrencileri, klinik uygulamalar sırasında mesleki becerilerini geliştirirken çeşitli zorluklarla da karşılaşmaktadır. Ağır iş yükü, yetersiz klinik alanlar, öğrenci sayısının fazla olması ve sağlık takımı üyeleriyle yaşanan iletişim sorunları bu zorluklar arasında belirtilmektedir (Gülten Sucu ve ark., 2019). Ayrıca sınav kaygısı, hasta bakımında yaşanan zorluklar, bilgi eksikliği ve acil durumlarla başa çıkma gibi etmenler öğrenciler için önemli stres kaynağı olmaktadır (Karacan ve Yıldız, 2022). Klinik ortamda yaşanan şiddet olayları, malzeme eksikliği ve rol modellerin yetersizliği gibi etkenler de öğrencilerin mesleki becerilerinin gelişimini olumsuz etkilemektedir (Drateru, 2019; Luhanga ve ark., 2020). Bu zorluklar, hem öğrencilerin klinik uygulamalara yönelik tutumlarını hem de akademik başarılarını ve psikolojik iyilik hallerini doğrudan etkileyerek stres, korku ve kaygı yaşamalarına yol açmaktadır (Karaca ve ark., 2017). Stres ise öğrencilerin kendilerini yetersiz hissetmelerine, hata yapma korkusu yaşamalarına ve klinik becerileri uygulama konusunda çekimser davranmalarına neden olabilmektedir (Hwang ve Kim, 2022; Woo, 2015).

Hemşirelik öğrencileri yaşadıkları strese karşı çeşitli biyolojik, psikolojik ve sosyal açıdan yanıt vermektedirler. Bu yanıtlar öğrencide mide ağrısı, ishal, gerginlik, endişe, baş dönmesi, bulantı, korku gibi çeşitli şekillerde kendisini gösterebilmektedir (Karaca ve ark., 2015). Öğrenciler stres ile başa çıkabilmek için ise çeşitli baş etme davranışları geliştirmektedir. Öğrencilerden bazıları stres durumunda sorunu çözmeye çalışırken, bazıları kaçınma davranışı gösterebilmektedir (Karaca ve ark., 2015). Araştırmalar, öğrencilerin iyilik halinin sürdürülmesi ve akademik başarıyı artırmak için stres yönetimi ve başa çıkma stratejilerinin geliştirilmesinin önemini vurgulamaktadır (Albaqawi, 2018; Overbaugh ve ark., 2022). Etkili başa çıkma yöntemleri, öğrencilerin stres düzeyini yönetmek ve ruh sağlığını korumak için gerekli olmaktadır (Chin ve ark., 2020; Rafati ve ark., 2017).

Klinik uygulamalarla ilişkili stresin etkin bir şekilde yönetilmesinde, öğrencilerin klinik uygulamalara yönelik tutumlarının önemli bir rolü bulunmaktadır. Tutumlar, bireylerin davranışlarını şekillendirme potansiyeline sahiptir (Bilgiç ve Çelikkalp, 2021; Menekşe ve ark., 2024). Olumlu bir tutum, öğrencilerin klinik deneyimlerinden daha fazla yarar sağlamalarını olanaklı kılarken, olumsuz tutumlar, stresin daha yoğun hissedilmesine ve baş etme stratejilerinin etkinliğinin azalmasına yol açabilmektedir. Dolayısıyla, hemşirelik öğrencilerinin klinik uygulamalara karşı olumlu tutum geliştirmeleri, hem klinik becerilerinin gelişimini hem de stresle başa çıkma becerilerinin artmasını sağlayabilmektedir (Anagor ve ark., 2021). Bu bağlamda, hemşirelik öğrencilerinin klinik uygulamalara yönelik tutumlarının, algılanan stres düzeylerini, biyo-psiko-sosyal tepkilerini ve stresle baş etme davranışlarını nasıl etkilediğini anlamak önemli bir araştırma konusu olmaktadır.

Bu çalışma, hemşirelik öğrencilerinin klinik uygulamalara yönelik tutumlarının stres düzeyleri ve başa çıkma stratejileri üzerindeki etkisini incelemektedir. Alan yazında, hemşirelik öğrencilerinin klinik uygulamalarda karşılaştıkları zorluklar ve stres etmenleri ele alınmış olsa da (Çakı Döner ve ark., 2023; Hwang ve Kim, 2022; Karaca ve ark., 2017), tutumların stresle başa çıkma yöntemlerine etkisi yeterince araştırılmamıştır. Gerçekleştirilen çalışmalar, genellikle stresin nedenleri veya başa çıkma yöntemlerine odaklanırken (Albaqawi, 2018; Chin ve ark., 2020; Ma ve ark., 2022; Overbaugh ve ark., 2022; Rafati ve ark., 2017) bu çalışmada, öğrencilerin klinik uygulamalara yönelik tutumlarının stres yönetimi üzerindeki rolünün anlaması amaçlanmıştır olup elde edilen bulguların, hemşirelik öğrencilerine yönelik stres yönetimi eğitim programlarının geliştirilmesine katkı sağlaması beklenmektedir.

Yöntem

Araştırmanın Amacı ve Türü: Bu araştırmanın amacı, hemşirelik öğrencilerinin klinik uygulamalara yönelik tutumlarının algılanan stres, biyo-psiko-sosyal yanıt ve stresle baş etme davranışlarına etkisini incelemektir. Araştırma kesitsel, tanımlayıcı ve ilişkisel tiptedir.

Araştırma Soruları: Bu çalışmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

- Hemşirelik öğrencilerinin klinik uygulamalara yönelik tutum düzeyleri nedir?
- Hemşirelik öğrencilerinin algılanan stres düzeyleri, strese verilen biyo-psiko-sosyal yanıtları ve stresle baş etme düzeyleri nedir?
- Hemşirelik öğrencilerinin klinik uygulamalara yönelik tutumları, algılanan stres, biyo-psiko-sosyal yanıtlar ve stresle baş etme davranışları arasındaki karşılıklı ilişkiler istatistiksel olarak anlamlı mıdır ve bu ilişkilerin güçleri ile yönleri nasıldır?
- Hemşirelik öğrencilerinin klinik uygulamalara yönelik tutumları; algılanan stres, biyo-psiko-sosyal yanıt ve stresle baş etme davranışlarını ne düzeyde etkilemektedir?

Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Zamanı: Araştırma, Ekim 2023 – Ocak 2024 tarihleri arasında Türkiye'nin doğusunda yer alan iki devlet üniversitesinde gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi: Araştırmanın evrenini, 2023-2024 eğitim öğretim yılı güz döneminde Türkiye'nin doğusunda yer alan iki devlet üniversitesinde öğrenim gören ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf hemşirelik öğrencileri (N:556) oluşturmuştur. Birinci sınıf öğrencileri ise henüz klinik uygulamaya çıkmadıkları için çalışma kapsamına alınmamıştır (n=183). Araştırmanın örneklem büyüklüğü %95 güven aralığı, %5 hata payı ve %95 güç analizi ile en az 228 öğrenci olarak hesaplanmıştır. Formdaki tüm maddelerin işaretlenmesi zorunlu olduğu için eksik ve kayıp veri bulunmayıp, tüm evrene ulaşılması amaçlanmıştır. Ancak çalışmada bu öğrenciden 403 öğrenci araştırmaya katılmış ve evrenin %72,4'üne ulaşılmıştır. *Araştırmaya kabul edilme ölçütleri*; derse devam eden, hemşirelik bölümü öğrencisi olan, klinik uygulamalara çıkan ve araştırmaya katılmaya gönüllü olan öğrenciler olarak belirlenmiştir. Derse kaydolduğu halde devamsız olan, klinik uygulamaya henüz çıkmayan ve araştırmaya katılmayı kabul etmeyen öğrenciler ise araştırmadan dışlanmıştır. Bu araştırmadan derse devamsızlık gösteren 7 öğrenci ve klinik uygulamaya çıkmayan 10 öğrenci araştırmadan dışlanmıştır.

Veri Toplama Araçları: Verileri; 'Öğrenci Tanıtım Formu, Hemşirelik Öğrencileri için Klinik Uygulamalara Yönelik Tutum Ölçeği (HÖKUYTÖ), Hemşirelik Öğrencileri için Algılanan Stres Ölçeği (HÖASÖ), Hemşirelik Öğrencileri için Biyo-psiko-sosyal Cevap Ölçeği (HÖBCÖ) ve Hemşirelik Öğrencileri için Stresle Baş Etme Davranışları Ölçeği (HÖSBDÖ)' kullanılarak toplanmıştır.

Öğrenci tanıtım formu; araştırmacılar tarafından oluşturulan formda, öğrencilere ait tanıtıcı özellikler (yaş, cinsiyet ve sınıf vb.) yer almaktadır.

Hemşirelik Öğrencileri için Klinik Uygulamalara Yönelik Tutum Ölçeği (HÖKUYTÖ); Yeşil Bayülgen ve Akdeniz Uysal tarafından geliştirilmiştir (Yeşil Bayülgen ve Akdeniz Uysal, 2022). Ölçek 5'li Likert tipte ve 26 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin 4 alt boyutu bulunmakta olup bunlar; "klinik uygulamalara yönelik olumlu (pozitif) yaklaşım", "klinik uygulamalara yönelik olumsuz (negatif) yaklaşım", "klinik uygulamalara yönelik inanç ve beklenti" ve "kişisel gelişim" şeklinde adlandırılmaktadır. Ölçekten 26 ile 130 arasında puan alınmaktadır. Ölçek toplam puanının artması, öğrencilerin klinik uygulamalara yönelik daha olumlu tutum geliştirdiğini göstermektedir. Özgün çalışmada Cronbach alfa katsayıları 0,93 iken (Yeşil Bayülgen & Akdeniz Uysal, 2022); bu çalışmada 0,94 olarak hesaplanmıştır.

Hemşirelik Öğrencileri için Algılanan Stres Ölçeği (HÖASÖ); Sheu ve arkadaşları tarafından geliştirilmiş olup Karaca ve arkadaşları tarafından geçerlilik ve güvenilirliği yapılmıştır (Karaca ve ark., 2015; Sheu ve ark., 2002). Ölçek 5'li Likert tipte ve 29 maddeden oluşmaktadır. Bunlar; "mesleki bilgi ve beceri eksikliğinden kaynaklanan stres", "öğretim elemanları ve hemşirelerden kaynaklanan stres", "ödevlerden ve iş yükünden kaynaklanan stres", "hastaya bakım verirken yaşanan stres", "ortamdan kaynaklanan stres", "akranlardan ve günlük yaşamdan kaynaklanan stres" olmak üzere altı alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçekten 0 ile 116 arasında puan alınmaktadır. Ölçek puanı arttıkça stres düzeyinin yüksekliği belirtilmektedir. Özgün çalışmada Cronbach alfa katsayıları 0,96 iken (Karaca ve ark., 2015); bu çalışmada 0,94 olarak hesaplanmıştır.

Hemşirelik Öğrencileri için Biyo-psiko-sosyal Cevap Ölçeği (HÖBCÖ); ölçek, Sheu ve arkadaşları tarafından geliştirilmiş olup Karaca ve arkadaşları tarafından geçerlilik ve güvenilirliği yapılmıştır (Karaca ve ark., 2015; Sheu ve ark., 2002). Ölçek 5'li Likert tipte ve 21 maddeden oluşmaktadır. Bu ölçeğin alt boyutları; "sosyal davranış belirtileri", "fiziksel belirtiler" ve "duygusal belirtiler" olmak üzere toplam 3 alt boyutta belirtilmiştir. Ölçekten 0 ile 84 arasında puan alınmaktadır. Yüksek puan, zayıf biyo-psiko-sosyal durumu ve daha fazla semptom varlığını göstermektedir. Özgün ölçeğin çalışmasında Cronbach alfa katsayıları 0,75-0,92 iken (Karaca ve ark., 2015); bu çalışmada 0,92 olarak hesaplanmıştır.

Hemşirelik Öğrencileri için Stresle Baş Etme Davranışları Ölçeği (HÖSBDÖ); Sheu ve arkadaşları tarafından geliştirilmiş olup Karaca ve arkadaşları tarafından geçerlilik ve güvenilirliği yapılmıştır (Karaca ve ark., 2015; Sheu ve ark., 2002). Ölçek 5'li likert tipte ve 19 maddeden oluşmaktadır. Bunlar; "iyimser kalma", "transfer", "sorun çözme" ve "kaçınma" olmak üzere toplam 4 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçekten 0 ile 76 arasında puan alınmaktadır. Bir ölçekten alınan yüksek puan, o baş etme tipinin daha çok kullanıldığını göstermektedir. Özgün çalışmada Cronbach alfa değeri 0,67–0,93 iken Karaca ve ark., (2015); bu çalışmada 0,74 olarak bulunmuştur.

Verilerin Toplanması: Veriler, çevrimiçi bir veri toplama aracı aracılığıyla toplanmıştır. Katılımcılara anket bağlantısı, mobil mesajlaşma uygulamaları üzerinden iletilmiştir. Araştırmaya katılmak isteyen hemşirelik öğrencilerine, çalışma hakkında bilgilendirme yapılmış ve anket bağlantısı hem mesajlaşma grupları hem de bireysel mesajlar aracılığıyla paylaşılmıştır. Anketin ilk bölümünde, katılımcılara araştırmanın amacı ve süreci hakkında bilgi verilmiş, gönüllü katılım sağlamak amacıyla bir onay kutusu eklenmiştir. Onay kutusunu işaretleyen katılımcılar çalışma kapsamına alınmıştır.

Katılımcılara yalnızca bir kez anket bağlantısı gönderilmiş ve çevrimiçi ortamda erişim sağlanmıştır. Veri toplama sürecinde katılımcıların kimliklerini belirtmeyecek şekilde gizlilik ilkelerine uygun bir yöntem izlenmiştir. Bu kapsamda, çevrimiçi veri toplama aracının gizlilik ayarları yapılandırılarak "e-posta adresi toplama" seçeneği devre dışı bırakılmış, "hesap ile oturum açma zorunluluğu" kaldırılmış ve "IP adresleri gibi dolaylı tanımlayıcıların toplanması" engellenmiştir. Bu önlemler aracılığıyla, katılımcıların ad, e-posta adresi, telefon numarası ve IP adresi gibi doğrudan tanımlayıcı bilgileri toplanmamıştır. Katılımcılar, gönderilen bağlantıya tıklayarak çevrimiçi ankete erişmiş ve gönüllü olarak anketi tamamlamışlardır.

Verilerin Değerlendirilmesi: Veriler, SPSS 25 paket programı ile analiz edildi. Verilerin tanımlayıcı istatistiklerinde standart sapma, sayı, yüzde, ortalama, minimum ve maksimum kullanılmıştır. Kolmogorov-Smirnov ve Grafik yöntemlerle normallik testi yapılmıştır. Normal dağılım gösteren verilerin analizinde bağımsız gruplarda One-way Anova test ve t-test kullanılırken, gruplar arasındaki farkı saptayabilmek için Post-hoc Bonferroni, One-way ANOVA test kullanılmıştır. Pearson korelasyon testi ile veriler arasındaki ilişki değerlendirilmiştir. Hemşirelik öğrencilerinin klinik uygulamalara yönelik tutumlarının, algılanan stres, biyo-psiko-sosyal tepkiler ve stresle baş etme davranışları üzerindeki etkisini belirlemek için basit doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Araştırmamızda klinik uygulamalara yönelik tutumlar (HÖKUYTÖ) (bağımsız değişken), algılanan stres (HÖASÖ), biyo-psiko-sosyal yanıt (HÖBCÖ) ve stresle baş etme davranışlarını (HÖSBDÖ) (bağımlı değişkenler) olarak incelenmiştir. İstatistiksel analizlerde önemlilik düzeyi $p < 0,05$ değeri olarak kabul edilmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü: Araştırmaya başlamadan önce Batman Üniversitesi Etik Kurulundan izin (Sayı:2023/04-03 ve Tarih: 13.06.2023) alınmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilere çalışma hakkında bilgi verilip, çevrim içi onay butonu açılmış ve onay veren öğrencilerden bilgilendirilmiş yazılı izin alınmıştır. Ayrıca araştırmada kullanılan ölçekler için yazarlardan izin alınmıştır.

Bulgular

Tablo 1. Öğrencilerin Tanıtıcı Özellikleri (N:403)

Değişkenler		Ort (SS) (Min - Maks)
Yaş		21,71 (1,71) (19-30)
		n (%)
Cinsiyet	Kadın	274 (68)
	Erkek	129 (32)
Sınıf	2. Sınıf	134 (33,3)
	3. Sınıf	135 (33,4)
	4. Sınıf	134 (33,3)

Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş ortalaması 21,71 (SS=1,71) yıl olup bu araştırmada öğrencilerin %68'inin kadın ve %33,4'ünün üçüncü sınıfta okuduğu saptanmıştır (Tablo 1).

Tablo 2. Öğrencilerin akademik genel not ortalamaları (N:403)

AGNO	Ort (SS)	
	2,70 (0,67)	
	n	%
AA	16	4,0
BA	116	28,8
BB	248	61,5
CB	17	4,2
CC	6	1,5

AGNO: Akademik Genel Not Ortalaması AA:4,00-3,51; BA:3,50-3,01; BB:3,00-2,51; CB: 2,50-2,26; CC: 2,25-2,01

Araştırmada, öğrencilerinin akademik genel not ortalamasının (AGNO) 4 puan üzerinden 2,70 (SS=0,67) olduğu ve öğrencilerin %61,5'inin not ortalamasının BB düzeyinde olduğu belirlenmiştir (Tablo 2).

Tablo 3. Ölçek Toplam ve Alt Boyut Puan Ortalamaları (N:403)

Ölçekler	Alt Boyutları	$\bar{X}$ (SS)	Min - Maks	Cronbach alfa
HÖKUYTÖ	Klinik Uygulamalara Yönelik Olumlu (pozitif) Yaklaşım	21,14 (7,30)	7,00-35,00	0,928
	Klinik Uygulamalara Yönelik Olumsuz (negatif) Yaklaşım	19,48 (6,96)	2,00-28,00	0,913
	Klinik Uygulamalara Yönelik İnanç ve Beklenti	33,13 (6,37)	8,00-40,00	0,909
	Kişisel Gelişim	14,81 (3,76)	4,00-20,00	0,831
	Toplam	88,43 (20,18)	21,00-123,00	0,943
HÖASÖ	Mesleki bilgi ve beceri eksikliğinden kaynaklanan stres	6,45 (2,51)	0,00-12,00	0,683
	Öğretim elemanları ve hemşirelerden kaynaklanan stres	12,71 (5,12)	0,00-24,00	0,790
	Ödevlerden ve iş yükünden kaynaklanan stres	11,19 (4,29)	0,00-20,00	0,758
	Hastaya bakım verirken yaşanan stres	16,12 (6,65)	0,00-32,00	0,855
	Ortamdan kaynaklanan stres	6,26 (2,69)	0,00-12,00	0,654
	Akranlardan ve günlük yaşamdan kaynaklanan stres	6,79 (3,76)	0,00-16,00	0,712
	Toplam	59,55 (21,62)	4,00-116,00	0,944
HÖBCÖ	Sosyal davranış belirtileri	11,71 (5,56)	0,00-24,00	0,801
	Fiziksel belirtiler	10,40 (7,47)	0,00-32,00	0,868
	Duygusal belirtiler	14,06 (6,93)	0,00-28,00	0,875
	Toplam	36,18 (17,26)	0,00-76,00	0,923
HÖSBDÖ	İyimser Kalma	9,45 (2,39)	2,00-16,00	0,716
	Transfer	6,12 (2,46)	0,00-12,00	0,637
	Sorun Çözme	15,73 (5,18)	0,00-24,00	0,859
	Kaçınma	7,99 (5,17)	0,00-24,00	0,767
	Toplam	39,30 (9,54)	6,00-76,00	0,740

Bu çalışmada öğrencilerin HÖKUYTÖ toplam puan ortalaması 88,43 (SS=20,18), HÖASÖ toplam puan ortalaması 59,55 (SS=21,62), HÖBCÖ toplam puan ortalaması 36,18 (SS=17,26) ve HÖSBDÖ toplam puan ortalaması 39,30 (SS=9,54) olduğu saptanmıştır (Tablo 3).

Tablo 4'te araştırmada kullanılan ölçekler arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

Tablo 4. Ölçekler Arasındaki İlişkiler (N:403)

Değişkenler	HÖASÖ		HÖBCÖ		HÖSBDÖ		HÖKUYTÖ	
	r	p	r	p	r	p	r	p
HÖASÖ	-	-	0,426	<0,001	0,368	0,001*	-0,477	<0,001
HÖBCÖ	0,426	<0,001	-	-	0,391	<0,001	-0,410	<0,001
HÖSBDÖ	0,368	0,001*	0,391	<0,001	-	-	-0,405	<0,001
HÖKUYTÖ	-0,477	<0,001	-0,410	<0,001	-0,405	<0,001	-	-

r: Pearson Korelasyon Katsayısı.

*p<0,01.

Hemşirelik öğrencilerinin HÖASÖ toplam puanları ile HÖBCÖ ($r=0,426$, $p<0,001$) ve HÖSBDÖ ($r=0,368$, $p<0,01$) puanları arasında orta düzeyde, olumlu yönlü anlamlı ilişkiler belirlenmiştir. Ayrıca, HÖASÖ ile HÖKUYTÖ puanları arasında orta düzeyde, olumsuz yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r=-0,477$, $p<0,001$). HÖBCÖ ile HÖSBDÖ arasında da yine orta düzeyde olumlu yönlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($r=0,391$, $p<0,001$). Bununla birlikte, HÖBCÖ ile HÖKUYTÖ ($r=-0,410$, $p<0,001$) ve HÖSBDÖ ile HÖKUYTÖ ($r=-0,405$, $p<0,001$) puanları arasında orta düzeyde, olumsuz yönlü anlamlı ilişkiler saptanmıştır.

Tablo 5'te hemşirelik öğrencilerinin klinik uygulamalara yönelik tutumlarının, algılanan stres, biyo-psiko-sosyal tepkiler ve stresle baş etme davranışları üzerindeki etkisini gösteren basit doğrusal regresyon analiz sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 5. Hemşirelik Öğrencilerinin Klinik Uygulamaya Yönelik Tutumun Algılanan Stres, Biyo-psiko-sosyal Yanıt ve Stresle Başetme Davranışları Üzerindeki Etkisi Basit Doğrusal Regresyon Modeli (N:403)

Bağımlı değişken	Basit Doğrusal Regresyon Modeli	Unstandardized β	t	p	VIF
HÖASÖ	Constant	63,506	13,096		
	HÖKUYTÖ	-0,045	-0,836	0,404	1,000
	$R=0,042$, $R^2=0,002$, $F=0,699$, $p>0,05$, Durbin-Watson=1,743				
HÖBCÖ	Constant	52,093	13,751	<0,001	
	HÖKUYTÖ	-0,180	-4,307	<0,001	
	$R=0,210$, $R^2=0,044$, $F=18,547$, $p<0,001$, Durbin-Watson=1,879				
HÖSBDÖ	Constant	42,676	19,991	<0,001	
	HÖKUYTÖ	-0,038	-1,621	0,106	1,000
	$R=0,081$, $R^2=0,007$, $F=2,627$, $p>0,05$, Durbin-Watson=1,819				

Tablo 5 incelendiğinde klinik uygulamalara yönelik tutumun (HÖKUYTÖ), algılanan stres (HÖASÖ) üzerindeki etkisi istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($F=0,699$, $p>0,05$). Klinik uygulamalara yönelik tutumun (HÖKUYTÖ), biyo-psiko-sosyal tepkiler (HÖBCÖ) üzerindeki etkisi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F=18,547$, $p<0,001$). Model, bu değişkenin varyansının %4,4'ünü açıklamaktadır ($R^2=0,044$). Tutumdaki her bir birimlik artış, biyo-psiko-sosyal tepki puanında 0,180 puanlık bir azalma ile ilişkili bulunmuştur ($\beta=-0,180$). Klinik uygulamalara yönelik tutumun (HÖKUYTÖ), stresle baş etme davranışları (HÖSBDÖ) üzerindeki istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olmadığı ($F=2,627$, $p=0,106$) saptanmıştır. Klinik uygulamalara yönelik tutumun, stresle baş etme davranışları değişkenleri arasındaki etkiyi belirleyebilmek için oluşturulan regresyon modelinin istatistiki açıdan anlamsız olduğu saptanmıştır ($p>0,05$) (Tablo 5).

Tartışma

Bu çalışmadan elde edilen veriler incelendiğinde; hemşirelik öğrencilerinin HÖKUYTÖ puan ortalamasının 88,43 ($SS=20,18$) olduğu ve öğrencilerin klinik uygulamalara yönelik tutumlarının ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir (Tablo 3). Bu araştırmada HÖKUYTÖ alt boyut puanlarından en yüksek "klinik uygulamalara yönelik inanç ve beklenti" en düşük "klinik uygulamalara yönelik olumlu yaklaşım" alt boyutudur. Hemşirelik öğrencilerinin öğrenme desteği ile klinik uygulamalara yönelik tutum ve stres düzeyini belirlemek amacıyla yapılan deneysel bir çalışmada, HÖKUYTÖ puan ortalaması ön testte 88,43, son testte 101,10 olarak bulunmuştur (Menekşe ve ark., 2024). Başka bir çalışmada ise HÖKUYTÖ puan ortalaması 103,72 olarak saptanmış, alt boyun puanlarından en yüksek "klinik uygulamalara yönelik inanç ve beklenti" en düşük "klinik uygulamalara yönelik olumlu yaklaşım" alt boyutu olduğu belirlenmiştir (Akdeniz Kudubeş ve ark., 2024). Hemşirelik eğitiminin en önemli parçalarından biri klinik uygulamalardır. Hemşirelik öğrencilerinin en yüksek puanı "klinik uygulamalara yönelik inanç ve beklenti" alt boyutundan alması, öğrencilerin klinik uygulamaları mesleki gelişim açısından önemli ve gerekli gördüklerini göstermektedir. Öğrencilerin kuramsal bilgilerini uygulamaya aktarma isteği, mesleki kimlik kazanma süreci ve klinik ortama yönelik idealist bakış açıları bu sonucu etkileyen başlıca etmenler arasında değerlendirilebilir. Ayrıca araştırmada, HÖKUYTÖ ölçeğinin "klinik uygulamalara yönelik olumlu yaklaşım" alt boyutunun en düşük puanı alması, öğrencilerin klinik ortamlara karşı çeşitli düzeylerde kaygı, güvensizlik veya yetersizlik duygusu yaşayabileceklerini düşündürmektedir (Karaca ve ark., 2017; Karacan ve Yıldız, 2022). Klinik ortamdaki ekip içi çatışmalar, hasta bakımı sırasında yaşanan zorluklar, hastaların ağrı ve acı çekmesi, bilgi eksikliği, acil durumlara baş edememe, klinik personelinin öğrenciye karşı tutumu gibi sorunlar stres kaynağı olarak gösterilmektedir (Karacan ve Yıldız, 2022). Bu durum ise öğrencilerin öğrenme motivasyonunu ve akademik başarısını olumsuz etkileyebilmektedir.

Bu araştırmada HÖASÖ puan ortalamasının 59,55 (SS=21,62) olduğu ve bu puan ortalamasının orta düzeyde olduğu görülmektedir (Tablo 3). Alan yazında aynı ölçeğin kullanıldığı benzer çalışmalarda, HÖASÖ puan ortalamaları sırasıyla 57,06, 53,36, 51,27 ve 59,59 olan çalışmalar bulunmaktadır (Bozyılan ve Güngörmüş, 2021; Durmuş ve Gerçek, 2017; Topal Hançer ve ark., 2019; Zengin ve Taş, 2023). Diğer çalışmalarda, HÖASÖ puan ortalamaları ortalamanın üzerinde olan (63,51 ve 65,39) çalışmalara da rastlanılmıştır (Ergin ve ark., 2018; Yurdakul ve Beydağ, 2023). Çalışmalardaki farklı sonuçların örneklem özellikleri, eğitim deneyimleri, klinikte öğrencinin desteklenmesi gibi etmenler ile ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Bu araştırmada HÖBCÖ toplam puan ortalamasının 36,18 (SS=17,26) olduğu ve bu puanın ortalamasının altında olduğu görülmektedir (Tablo 3). Bu araştırmada HÖBCÖ alt boyut puanlarından en yüksek “duygusal belirtiler” en düşük “fiziksel belirtiler” alt boyutudur. Alan yazında aynı ölçeğin kullanıldığı benzer çalışmalarda sırasıyla 27,41, 30,01, 22,47, 26,50 ve 18,49 olan çalışmalar bulunmaktadır (Bozyılan ve Güngörmüş, 2021; Durmuş ve Gerçek, 2017; Akgün Kostak ve ark., 2020; Demir ve ark., 2024; Ergin ve Çevik, 2017). Bu puan farklılığının; klinik deneyim, stres düzeyleri ve strese verdikleri yanıtların farklılığından olduğu düşünülmektedir. Ayrıca diğer çalışmalarda bu çalışmayla benzer şekilde HÖBCÖ alt boyut puanlarından en yüksek “duygusal belirtiler” en düşük “fiziksel belirtiler” alt boyutu olduğunu gösteren çalışmalar da bulunmaktadır (Bozyılan ve Güngörmüş, 2021; Durmuş ve Gerçek, 2017; Akgün Kostak ve ark., 2020; Demir ve ark., 2024; Ergin ve Çevik, 2017).

Bu araştırmada HÖSBDÖ puan ortalamasının 39,30 (SS=9,54) olduğu (Tablo 3) ve bu puan ortalamasının orta düzeyde olduğu görülmektedir. Alan yazında, aynı ölçeğin kullanıldığı benzer çalışmalarda sırasıyla 37,23, 37,53, 42,41, 39,68 ve 39,74 puan ortalamaları belirlenmiştir (Bozyılan ve Güngörmüş, 2021; Durmuş ve Gerçek, 2017; Ergin ve ark., 2018; Yurdakul ve Beydağ, 2023; Zengin ve Taş, 2023). Bu çalışmada öğrencilerin stresle baş etme davranışları açısından ise en çok “sorun çözme” ve “iyimser kalma” alt boyutları puanlarının yüksek olduğu, “transfer” ve “kaçınma” alt boyutu puanlarının ise daha düşük olduğu (Tablo 3) görülmektedir.

Bu çalışmanın sonuçlarına bakıldığında öğrencilerin algıladıkları stres düzeylerinin ortalama düzeyde olduğu, strese verdikleri yanıtların (bulantı, endişe, gerginlik, korku, bulantı, kusma gibi) ise ortalamanın altında olduğu sonucuna varılmıştır. Öğrencilerin klinik uygulamalara yönelik tutumlarının ortalamanın üzerinde, algılanan stres düzeylerinin ise ortalama düzeyde olduğunu göstermektedir. Ayrıca, öğrencilerin karşılaştıkları stres kaynaklarına karşı baş etme stratejileri geliştirdiklerine işaret eden veriler, genel olarak olumlu bir eğilime işaret etmektedir. Bununla birlikte, klinik uygulamaların eğitimdeki önemi dikkate alındığında, öğrencilerde strese neden olan etmenlerin azaltılmasına ve destekleyici bir klinik öğrenme ortamı oluşturulmasına yönelik düzenlemelerin, eğitimin etkinliğini artırma açısından yararlı olacağı düşünülmektedir.

Ölçek toplam puan ortalamalarının birbiri ile olan ilişki incelendiğinde (Tablo 4); bu çalışmada öğrencilerin HÖASÖ toplam puanı ile HÖBCÖ ve HÖSBDÖ arasında olumlu yönde ve orta düzeyde anlamlı ilişki olduğu görülmektedir. Alan yazın incelendiğinde HÖASÖ toplam puanı ile HÖSBDÖ toplam puanı ortalaması arasında olumlu yönlü anlamlı ilişki olduğunu saptayan çalışmalara rastlanmıştır (Bozyılan ve Güngörmüş, 2021; Topal Hançer ve ark., 2019; Zengin ve Taş, 2023). Yapılan iki çalışmada ise bu sonuçlardan farklı olarak HÖASÖ toplam puanı ile HÖSBDÖ toplam puanı ortalamasındaki ilişkinin anlamlı olmadığı belirlenmiştir (Durmuş ve Gerçek, 2017; Yurdakul ve Beydağ, 2023). Bozyılan ve Güngörmüş’ün yaptıkları bir çalışmada ise HÖASÖ ile HÖBCÖ arasında olumlu yönlü anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir (Bozyılan ve Güngörmüş, 2021). Buna göre öğrencilerin algıladıkları stres düzeyi arttıkça strese verdikleri biyo-psiko-sosyal yanıt ve kaçınma gibi davranışlarının arttığı görülmektedir. Stres bireyden bireye farklı tepkilere yol açmakla beraber genellikle bulantı, kusma, huzursuzluk, gerginlik gibi belirtiler şeklinde kendini gösterebilmektedir. Bu araştırmada, öğrencilerin HÖASÖ toplam HÖKUYTÖ toplam puanı arasında olumsuz yönde ve orta düzeyde anlamlı ilişki olduğu saptanmıştır. Alan yazında HÖKUYTÖ ile HÖASÖ arasında olumsuz yöndeki ilişkiyi doğrudan ele alan çalışmaya rastlanmamıştır. Bu durum, çalışmanın bu konuda alan yazına önemli katkı sağladığı görülmektedir. Buna göre öğrencilerin klinik uygulamalara yönelik tutumları ne kadar olumlu ise algıladıkları stres düzeyi o kadar düşük olup bu çalışmada da öğrencilerin klinik uygulamalara yönelik tutumlarının olumlu olduğu, algılanan stres düzeylerinin ise ortalama düzeyde olduğu görülmektedir. Hemşirelik öğrencilerinin eğitim ve uygulama sürecinde yaşadıkları stres, öğrencilerin klinik karar vermede özgüvensizlik ve kaygı yaşama başta olmak üzere pek çok şeyi etkileyebilmektedir (Bektaş ve ark., 2020). Bu açıdan düşünüldüğünde öğrencilerin klinik uygulamalara yönelik tutumlarının olumlu hale getirilmesi ve stres düzeylerinin azaltılması önemli olmaktadır. Araştırmada öğrencilerin HÖBCÖ ile HÖSBDÖ toplam puanı arasında olumlu yönde ve orta düzeyde anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir. Yapılan diğer bir çalışmada bu çalışmayla benzer şekilde HÖBCÖ ile HÖSBDÖ toplam puanı arasında olumlu yönlü anlamlı bir ilişki olduğu belirtilmiştir (Bozyılan ve Güngörmüş, 2021). Buna göre öğrencilerin strese verdikleri yanıtlar (bulantı, endişe, gerginlik, korku, bulantı, kusma gibi) arttıkça kaçınma gibi stresle baş etme davranışlarının da arttığı görülmektedir. Öğrencilerin HÖBCÖ ve HÖKUYTÖ toplam puanı arasında olumsuz yönde ve orta düzeyde anlamlı ilişki

olduğu (Tablo 4) bulunmuştur. Buna göre öğrencilerin klinik uygulamalara yönelik tutumları ne kadar olumlu ise öğrencilerin biyo-psiko-sosyal yanıt düzeyi o kadar düşük olmaktadır. Öğrencilerin HÖSBDÖ ve HÖKUYTÖ toplam puanları arasında olumsuz yönde ve orta düzeyde anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir. Buna göre öğrencilerin klinik uygulamalara yönelik tutumlarının olumlu olması, kaçınma gibi stresle baş etme davranışlarının düzeyi o kadar düşük olmaktadır.

Hemşirelik öğrencilerinde HÖKUYTÖ'nün HÖBCÖ üzerinde istatistiksel olarak anlam bir şekilde olumsuz bir etkisi bulunmaktadır (Tablo 5). Hemşirelik öğrencilerinde klinik uygulamalara yönelik tutumlar, biyo-psiko-sosyal yanıt düzeylerindeki değişimin yaklaşık %4,4'ünü açıklamaktadır. Model anlamlı bulunmuş olsa da, R^2 değerinin yalnızca %4,4 olması, klinik uygulamalara yönelik tutumların biyo-psiko-sosyal yanıtlar üzerindeki etkisinin sınırlı olduğunu göstermektedir. Bu durum, öğrencilerin biyo-psiko-sosyal tepkilerini etkileyen başka psikolojik, çevresel veya bireysel etmenlerin de olabileceğini düşündürmekte; dolayısıyla modelin daha kapsamlı değişkenlerle genişletilmesi gerektiğini göstermektedir. Alan yazında bilindiği kadarıyla buna benzer çalışma bulunmamaktadır. HÖKUYTÖ'nün HÖBCÖ üzerinde olumsuz etkisinin bulunmasının nedeni, olumlu klinik tutumların öğrencilerin stresle baş etme stratejilerini güçlendirmesi, duygusal, psikolojik ve sosyal düzeyde daha sağlıklı tepkiler vermelerini sağlaması ve dolayısıyla biyo-psiko-sosyal stres tepkilerinin azalmasına yol açmasıdır (Kaplan ve ark., 2024; Menekşe ve ark., 2024). HÖKUYTÖ'nün HÖASÖ ve HÖSBDÖ üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmadığı belirlenmiştir (Tablo 5). Alan yazında bu konuda benzer bir çalışma bulunmamaktadır. HÖKUYTÖ'nün HÖASÖ ve HÖSBDÖ üzerindeki etkisinin anlamlı olmamasının nedeni, klinik tutumların stres algısı ve başa çıkma stratejilerini etkileyen birçok bireysel ve çevresel etmenlerle birlikte yalnızca bir değişken olarak yer almasıdır. Bu etmenler, kişilik özellikleri, önceki deneyimler, dışsal destek sistemleri ve öğrencilerin klinik uygulama süreçlerindeki öznel algıları gibi daha karmaşık etkileşimlerden kaynaklanabilmektedir (Bektaş ve ark., 2020). Ayrıca, öğrencilerin stresle başa çıkma stratejilerinin her bireyin farklı deneyimlerine ve algılarına bağlı olarak değişkenlik göstermesi, klinik tutumların algılanan stres ve baş etme davranışları üzerinde doğrudan bir etkisinin olmamasına yol açmış olabilmektedir. Bu durum da klinik tutumların stres ve baş etme davranışları üzerinde genel bir etki yaratmada yetersiz kalmasına neden olabilmektedir. Çünkü bu etmenler, bireysel özellikler ve dışsal etmenlerden büyük ölçüde etkilenmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Araştırma, hemşirelik öğrencilerinin klinik uygulamalara yönelik tutumlarının ortalamasının üzerinde, algılanan stres ve stresle baş etme davranışlarının orta düzeyde, biyo-psiko-sosyal yanıt düzeylerinin ise düşük düzeyde olduğu saptanmıştır. Kadın cinsiyetinin algılanan stres ve biyo-psiko-sosyal yanıt toplam puanlarını etkileyen bir etmen olduğu bulunmuştur. Ayrıca, algılanan stres ile biyo-psiko-sosyal yanıt ve stresle baş etme davranışları arasında olumlu yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki, algılanan stres ile klinik tutumlar arasında ise olumsuz yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki belirlenmiştir. Biyo-psiko-sosyal yanıt ile klinik tutumlar arasında olumsuz yönde orta düzeyde, stresle baş etme davranışı ile klinik tutumlar arasında ise benzer şekilde olumsuz yönde orta düzeyde anlamlı ilişkiler belirlenmiştir. Hemşirelik öğrencilerinde HÖKUYTÖ'nün HÖBCÖ üzerinde olumsuz etkisi olduğu saptanmıştır. Ayrıca HÖKUYTÖ'nün HÖASÖ ve HÖSBDÖ üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı belirlenmiştir.

Çalışmanın verileri dikkate alındığında öğrencilerin klinik uygulamalarına yönelik tutumlarının geliştirilmesi, strese yol açan etmenlerin belirlenmesi, öğrencilerin algıladıkları stresin azaltılması ve stres kaynaklarına yönelik olumlu baş etme davranışlarının geliştirilmesi önerilmektedir. Gelecekte hemşire olarak çalışacak hemşirelik öğrencilerinin mesleki planlamalarını desteklemeye yönelik danışmanlık hizmetleri sunulması gerekmektedir. Simülasyon eğitimiyle öğrencilerin kuramsal bilgilerinin uygulamaya aktarılmasını sağlamalı, klinik ortamda stres etmenleriyle başa çıkmasını kolaylaştıracak yaklaşımlara yönelik eğitimlere önem verilmelidir. Ayrıca daha geniş örneklem ve longitudinal çalışmaların yapılmasıyla, bu çalışmanın sınırlılıkları aşılarak bulguların genellenebilirliği artırılabilir ve uzun dönemli etkileri gözlemlenebilir.

Araştırmanın Sınırlılıkları: Çalışmanın yalnızca belirli bir dönemde ve iki devlet üniversitesindeki hemşirelik öğrencileriyle yapılmış olması, bulguların genellenebilirliğini sınırlamaktadır. Çalışma, tüm lisans hemşirelik öğrencilerine genellenemez ve farklı coğrafi ve akademik bağlamlardaki çalışmalarda farklı sonuçlar elde edilebilir. Ayrıca, kesitsel tasarım kullanılması uzun dönemli değişimlerin ve stresle baş etme stratejilerinin evrimini gözlemlemeyi engellemiştir. Çevrimiçi anketlerde katılımcıların sosyal istenebilirlik etkisi gösterebilmesi ve yanıtlarda daha düşük dikkat göstermeleri gibi etmenler, verilerin doğruluğunu etkileyebilmektedir. Öz-bildirim ölçekleri, katılımcıların öznel raporlarına dayandığı için, bireysel farkındalık ve sosyal istenebilirlik etkilerinden dolayı yanıltıcı sonuçlar doğurabilmektedir.

Çalışmanın Katkısı: Bu çalışma, hemşirelik öğrencilerinin klinik uygulamalara yönelik tutumları ile algılanan stres, biyo-psiko-sosyal yanıtlar ve stresle baş etme davranışları arasındaki ilişkiyi aynı model içerisinde ele alarak alan yazındaki önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Konuya ilişkin yapılan çalışmalarda, bu değişkenlerin çoğu ikili ilişkiler çerçevesinde

incelenmişken, bu çalışmada çok değişkenli bir yaklaşım benimsenmiş ve öğrencilerin klinik deneyimlerine yönelik daha bütüncül bir bakış açısı sunulmuştur. Bu yönüyle çalışma, hemşirelik öğrencilerinin klinik süreçlerde karşılaştıkları stres kaynaklarıyla baş etme biçimlerinin ve bu durumun tutumlarına etkisinin daha derinlemesine anlaşılmasına katkı sağlamaktadır. Ayrıca elde edilen bulgular, hemşirelik eğitim programlarında öğrencilerin stres düzeylerini azaltmaya ve klinik uygulamalara yönelik olumlu tutum geliştirmeye yönelik yapılandırılmış müdahale programlarının geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymakta; böylece çalışmanın uygulamaya dönük katkısı da ön plana çıkmaktadır.

Yazarlık Katkısı: Yazarlar makaleye katkılarını şu şekilde beyan etmektedir; çalışma fikri ve tasarımı: UÖ, HU; veri toplama: UÖ, MD, HU; sonuçların analizi ve yorumlanması: HU, UÖ; aday makalenin hazırlaması: UÖ, AE, MD. Tüm yazarlar sonuçları gözden geçirdi ve makalenin son halini onayladı.

Etik Kurul Onayı: Batman Üniversitesi Etik Kurulu tarafından onaylanmıştır (Tarih: 13.06.2023 - Karar No: 2023/04-03).

Çıkar Çatışması: Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan ederler.

Finansal Destek: Yazarlar çalışmanın finansman desteği olmadığını beyan ederler.

Katılımcı Onamı: Katılımcıların bilgilendirilmiş onamları alınmıştır.

Author Contribution: The authors confirm contribution to the paper as follows; study conception and design: UÖ, HU; data collection: UÖ, MD, HU; analysis and interpretation of results: HU, UÖ; draft manuscript preparation: UÖ, AE, MD. All authors reviewed the results and approved the final version of the manuscript.

Ethics Committee Approval: Batman University Ethics Committee approval was obtained (Date: 13.06.2023 - Number: 2023/04-03).

Conflict of Interest: The authors declare that there is no conflict of interest.

Funding: The authors declare that the study has no financial support.

Informed Consent: Informed consent of the participants were obtained.

Kaynaklar

- Akdeniz Kudubeş, A., Zengin, H., Ayar, D., Bektaş, İ. & Bektaş, M. (2024). The effect of nursing students' liking of children and attitudes toward clinical practice on their comfort and worry levels in the pediatric clinic. *Comprehensive Child and Adolescent Nursing*, 47(1), 31–43. <https://doi.org/10.1080/24694193.2023.2269264>
- Akgün Kostak, M., Kocaaslan, E. N., Semerci, R. & Çetintaş, İ. (2020). Hemşirelik bölümü yaz okulu öğrencilerinin algıladıkları stres ve stresle baş etme davranışları. *The Journal of International Social Research*, 13(69), 846–855. <https://doi.org/10.17719/jisr.2020.4004>
- Albaqawi, H. (2018). Predictors of stress and coping among nursing students in the College of Nursing at University of Hail, Saudi Arabia. *POJ Nursing Practice & Research*, 2(1), 1–7. <https://doi.org/10.32648/2577-9516/2/1/004>
- Anagor, C. R., Lukpata, F. E., Ikechukwu-Okoroze, J. N. & Obiora, M. U. (2021). Attitude of Nursing students towards work in the clinical learning environment. *International Journal of Studies in Nursing*, 6(1), 54-64. <https://doi.org/10.20849/ijns.v6i1.855>
- Bektaş, İ., Ayar, D. & Akdeniz Kudubeş, A. (2020). Hemşirelik öğrencilerinin eğitim streslerinin klinik karar vermede özgüven ve anksiyetelerine etkisi. *Journal of Academic Research in Nursing*, 6(2), 280-286. <https://doi.org/10.5222/jaren.2020.39200>
- Bilgiç, Ş. & Çelikkalp, Ü. (2021). Assessment of nursing students' stress levels and coping strategies during first clinical experience. *Clinical and Experimental Health Sciences*, 11(3), 437–443. <https://doi.org/10.33808/clinexphealthsci.777904>
- Bozyılan, E. & Güngörmüş, Z. (2021). Hemşirelik Öğrencilerinin spor yapma davranışlarının algılanan stres, biyo-psiko-sosyal yanıt ve stresle baş etme davranışları üzerine etkiler. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 15(2), 227–247.
- Çakı Döner, B., Tohumcu, K. & Özdemir, N. (2023). Hemşirelik Öğrencilerinin klinik deneyimleri stres düzeylerini ve benlik saygılarını etkiler mi? *Health Care Academician Journal*, 10(3), 421–432. <https://doi.org/10.52880/sagakaderg.1279340>
- Chin, T. Y., Ching, C. W. & Bit-Lian, Y. (2020). Coping Behaviors in clinical practice among nursing students. *Malaysian Journal of Nursing*, 12(2), 5–9. <https://doi.org/10.31674/mjn.2020.v12i02.002>
- Demir, B. D., Açıkgoz, D. S., Er, B. & Mohamed, O. M. E. (2024). Hemşirelik öğrencileri için algılanan stres , biyo -psiko-sosyal yanıt ve stresle baş etme davranışları. *Journal of Health Sciences Arel University*, 8(2), 78–87.
- Drateru, K. C. (2019). Challenges Experienced by student nurses during skill acquisition at the clinical area. *Nursing & Primary Care*, 3(3), 1–4. <https://doi.org/10.33425/2639-9474.1104>
- Durmuş, M. & Gerçek, A. (2017). Üniversite Öğrencilerinin algılanan stres durumları, biyo-psiko sosyal durumları ve stresle baş etme davranışlarını etkileyen faktörlerin değerlendirilmesine yönelik bir araştırma. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(53), 616–633. <https://doi.org/10.16992/ASOS.12684>
- Ergin, E. & Çevik, K. (2017). Hemşirelik Birinci Sınıf Öğrencilerinin İlk klinik deneyimleri sırasında algıladığı stresle baş etme davranışlarının incelenmesi. *STED/Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 26(5), 177–187.

- Ergin, E., Çevik, K. & Pakiç Çetin, S. (2018). Hemşirelik öğrencilerinin eğitimlerine ilişkin algıladığı stres ve stresle baş etme davranışlarının incelenmesi. *Journal of Education and Research in Nursing*, 15(1), 16–22. <https://doi.org/10.5222/head.2018.016>
- Gülten Sucu, D., Hülya Fırat, K. & Refia Selma, G. (2019). Difficulties in clinical nursing education: views of nurse instructors'. *International Archives of Nursing and Health Care*, 5(1), 1–9. <https://doi.org/10.23937/2469-5823/1510114>
- Hwang, E. & Kim, J. (2022). Factors affecting academic burnout of nursing students according to clinical practice experience. *BMC Medical Education*, 22(1), 1–10. <https://doi.org/10.1186/s12909-022-03422-7>
- Kaplan, A., Kaplan, Ö., Özdemir, C. & Emir, B. (2024). Developing an instrument to measure nursing students' attitudes towards nurses during clinical practice: A quantitative study. *Nurse Education in Practice*, 80(April), 104127. <https://doi.org/10.1016/j.nepr.2024.104127>
- Karaca, A., Yıldırım, N., Ankaralı, H., Açıkgöz, F. & Akkuş, D. (2015). Hemşirelik Öğrencileri İçin Algılanan Stres, Biyo-psiko-sosyal Yanıt ve Stresle Başetme Davranışları Ölçeklerinin Türkçe'ye uyarlanması. *Journal of Psychiatric Nursing*, 6(1), 15–25. <https://doi.org/10.5505/phd.2015.40316>
- Karaca, A., Yıldırım, N., Ankaralı, H., Açıkgöz, F. & Akkuş, D. (2017). Hemşirelik Öğrencilerinin Algılanan Klinik Stres Düzeyi, Stres Yanıtları ve Başetme Davranışları. *Journal of Psychiatric Nursing*, 8(1), 32–39. <https://doi.org/10.14744/phd.2017.22590>
- Karacan, Y. & Yıldız, H. (2022). Nursing education and stress. *Turkish Journal of Internal Medicine*, 4(1), 1–5. <https://doi.org/10.46310/tjim.879755>
- Luhanga, F. L., Puplampu, V. A., Arvidson, S. & Ogunade, A. (2020). Nursing students' experiences of bullying in clinical practice. *Journal of Nursing Education and Practice*, 10(3), 89–97. <https://doi.org/10.5430/jnep.v10n3p89>
- Ma, H., Zou, J. mei, Zhong, Y., Li, J. & He, J. qun. (2022). Perceived stress, coping style and burnout of Chinese nursing students in late-stage clinical practice: A cross-sectional study. *Nurse Education in Practice*, 62(April 2021), 103385. <https://doi.org/10.1016/j.nepr.2022.103385>
- Menekşe, D., Tecik, S., Bülbül, H., Kabul, F. & Çınar, N. (2024). Hemşirelik Klinik uygulamalarında öğrencilere yönelik yapılandırılmış eğitim desteğinin öğrencilerin stres ve klinik uygulamalara yönelik tutum ve memnuniyetlerine etkisinin incelenmesi. *Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 11(2), 278–289. <https://doi.org/10.34087/cbusbed.1399574>
- Moghaddam, H. R., Aghamohammadi, V., Jafari, M., Absalan, M. & Nasiri, K. (2020). Challenges faced by nursing students to work with nursing personnel: A qualitative study. *Advances in Medical Education and Practice*, 11, 313–319. <https://doi.org/10.2147/AMEP.S246901>
- Overbaugh, K. J., Monforto, K., DiGiacomo, P. & Maloney, C. (2022). Understanding COVID-19's Impact on nursing students' education, professional perceptions, stress, and coping. *Nursing Education Perspectives*, 43(6), E47–E49. <https://doi.org/10.1097/01.NEP.0000000000001043>
- Rafati, F., Nouhi, E., Sabzevari, S. & Dehghan-Nayeri, N. (2017). Coping strategies of nursing students for dealing with stress in clinical setting: A qualitative study. *Electronic Physician*, 9(12), 6120–6128. <https://doi.org/10.19082/6120>
- Setiawan, S., Suza, D. E. & Alwi, F. (2019). *Caring Competency for undergraduate nursing students: A systematic review with implication for nurse educators in teaching caring*. In: Proceedings of the 9th International Nursing Conference (INC 2018), pp. 605-609. <https://doi.org/10.5220/0008329506050609>
- Sheu, S., Lin, H.-S. & Hwang, S.-L. (2002). Perceived stress and physio-psycho-social status of nursing students during their initial period of clinical practice: The effect of coping behaviors. *International Journal of Nursing Studies*, 39(2), 165–175. [https://doi.org/10.1016/S0020-7489\(01\)00016-5](https://doi.org/10.1016/S0020-7489(01)00016-5)
- Topal Hançer, A., Güler, N. & Süha, B. K. (2019). Hemşirelik son sınıf öğrencilerinin algıladıkları stres ve stresle baş etme davranışları. *Türkiye Klinikleri Journal of Nursing Sciences*, 11(4), 347–356. <https://doi.org/10.5336/nurses.2018-64617>
- Woo, H. Y. (2015). Impact of exposure to verbal abuse on nursing students' emotional labor and clinical practice stress during clinical training. *International Journal of Bio-Science and Bio-Technology*, 7(4), 83–86. <https://doi.org/10.14257/astl.2015.88.18>
- Yeşil Bayülgen, M. & Akdeniz Uysal, D. (2022). Hemşirelik Öğrencileri için Klinik Uygulamalara Yönelik Tutum Ölçeği'nin geliştirilmesi. *Avrasya Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5(2), 1–9. <https://doi.org/10.53493/avrasyasbd.971359>
- Yurdakul, H. & Beydağ, K. D. (2023). Hemşirelik Öğrencilerinin klinik uygulamalara ilişkin algıladıkları stres ve stresle baş etme davranışları: Bir Vakıf üniversitesi örneği. *Muş Alparslan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(1), 1–11.
- Zengin, M. & Taş, R. (2023). Hemşirelik Öğrencilerinin algıladıkları sosyal destek düzeyleri ile stres ve stresle baş etme davranışları arasındaki ilişki. *Balıkesir Medical Journal*, 7(1), 15–24. <https://doi.org/10.33716/bmedj.1239124>